

УДК 37.013.42

О. В. НАКОНЕЧНА

м. Глухів

ksyusha_nakonechna@mail.ru

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ В РОБОТІ З ПІДЛІТКАМИ

У цій статті автор описує результати контрольного етапу експерименту дисертаційного дослідження на тему «Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками». Для ознайомлення представлено кількісний та якісний аналіз результатів, а також динаміку змін, що відбулися в ході дослідження. Достовірність результатів перевірено за допомогою U-критерію Манна-Уїтні.

Ключові слова: контрольна група, експериментальна група, U-критерій Манна-Уїтні.

На сучасному ринку праці актуальною є потреба у фахівцях соціальної сфери, здатних оперативно реагувати на запити клієнтів, використовуючи при цьому потенціал терапевтичних технологій.

Дослідженням проблем підготовки майбутніх соціальних педагогів до використання терапевтичних технологій у своїй професійній діяльності займаються такі науковці: Г. В. Локарева [2] (теоретичні та методичні засади застосування художньо-естетичної інформації в підготовці соціального педагога до професійного спілкування), О. В. Філь [5] (підготовка соціальних педагогів до використання казкотерапії у професійній діяльності) та ін. Проте питання підготовки майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками є темою малодослідженою.

Метою цієї статті є аналіз результатів експериментальної перевірки ефективності впровадження авторської структурно-функціональної моделі формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками в навчальному процесі вищих навчальних закладів України.

Отже, для визначення рівня готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками (далі – ГВАТ) після впровадження авторської структурно-функціональної моделі [2] ми використали «Багатофакторну методику структурно-типологічної діагностики готовності до професійної діяльності», в основі якої лежить метод експертної оцінки. Ця методика вдосконалена нами на основі адаптованої методи-

ки, розробленої науковою школою мотиваційного програмно-цільового управління (МПЦУ) під керівництвом професора І. К. Шалаєва (Р. Д. Санжаєва, 1997) [4] і дозволяє визначити ГВАТ за трьома із чотирьох критеріїв: когнітивним, операційно-дієвим та мотиваційно-особистісним.

Аналіз результатів дослідження контрольного етапу експерименту за *когнітивним критерієм* дозволив виявити таке:

- у контрольній групі (КГ) початково-наслідувальний рівень притаманний 14 студентам, що становить 20% від загальної кількості студентів у цій групі, яка дорівнює 70; кількість студентів, у яких виявлено базово-пошуковий рівень, – 38, що становить 54,3% від загальної кількості; достатньо-конструктивний рівень – 14 студентів, що дорівнює 20%; і професійно-творчий рівень діагностовано лише в 4 студентів, що становить 5,7% від загальної кількості контрольної групи;
- початково-наслідувальний рівень в експериментальній групі (ЕГ) притаманний 2 студентам, що становить 3,2% від загальної кількості студентів у цій групі, яка дорівнює 62; кількість студентів, у яких виявлено базово-пошуковий рівень, – 5, що становить 8,1% від загальної кількості; достатньо-конструктивний рівень – 34 студенти, що дорівнює 54,8%; і професійно-творчий рівень діагностовано в 21 студента, що становить 33,9% від загальної кількості експериментальної групи (див. рис. 1).

Аналіз результатів дослідження за *операційно-дієвим критерієм* показав:

- у контрольній групі початково-наслідувальний рівень притаманний 11 студентам, що становить 15,7% від загальної кількості; кількість студентів, у яких виявлено базово-пошуковий рівень, - 46, що становить 65,7% від загальної кількості; достатньо-конструктивний рівень мають 11 студентів, що дорівнює 15,7%; і професійно-творчий рівень діагностовано лише у 2 студентів, що становить 2,9% від загальної кількості контрольної групи;
- початково-наслідувальний рівень в експериментальній групі притаманний 3 студентам, що становить 4,8% від загальної кількості; кількість студентів, у яких виявлено базово-пошуковий рівень, дорівнює 7 студентів, що становить 11,3% від загальної кількості; достатньо-конструктивний рівень - 30 студентів, що дорівнює 48,4%; і професійно-творчий рівень діагностовано в 22 студентів, що становить 35,5% від загальної кількості експериментальної групи (див. рис. 2).

Аналіз результатів дослідження за *мотиваційно-особистісним критерієм* дозволяє зробити наступні висновки:

- у контрольній групі початково-наслідувальний рівень за названим критерієм притаманний 5 студентам, що становить 7,2% від загальної кількості; кількість студентів, у яких виявлено базово-пошуковий рівень, - 10, що становить 14,3% від загальної кількості; достатньо-конструктивний рівень мають 40 студентів, що дорівнює 57,1%; і професійно-творчий рівень діагностовано у 15 студентів, що становить 21,4% від загальної кількості контрольної групи;

- початково-наслідувальний рівень за цим самим критерієм в експериментальній групі притаманний 3 студентам, що становить 4,8% від загальної кількості; кількість студентів, у яких виявлено базово-пошуковий рівень, - 4, що становить 6,5% від загальної кількості; достатньо-конструктивний рівень - 40 студентів, що дорівнює 64,5%; і професійно-творчий рівень діагностовано в 15 студентів, що становить 24,2% від загальної кількості експериментальної групи (див. рис. 3).

Досліджуючи рівень готовності студентів до використання арт-терапії в роботі з підлітками за творчим критерієм ми запропонували студентам авторський опитувальник «Творчий потенціал студентів» [3].

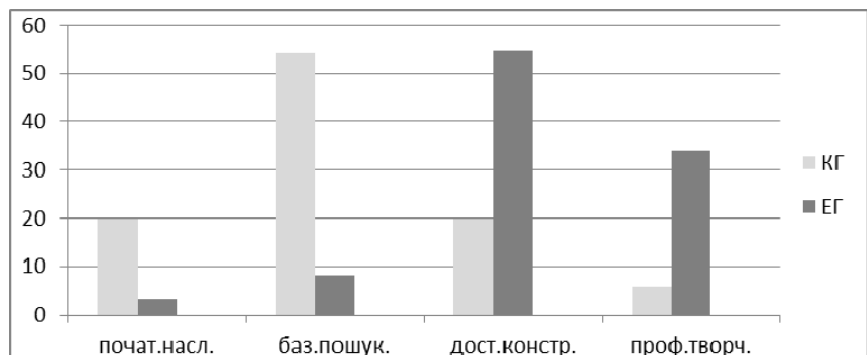

Рис. 1. Порівняння результатів діагностики рівнів ГВАТ КГ та ЕГ за когнітивним критерієм на контрольному етапі експерименту

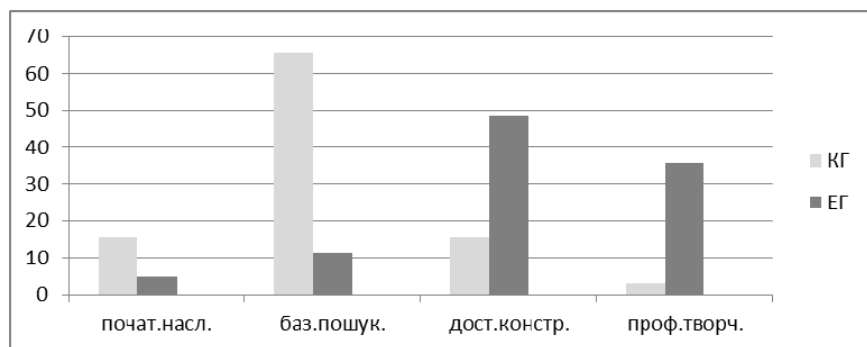

Рис. 2. Порівняння результатів діагностики рівнів ГВАТ КГ та ЕГ за операційно-дієвим критерієм на контрольному етапі експерименту

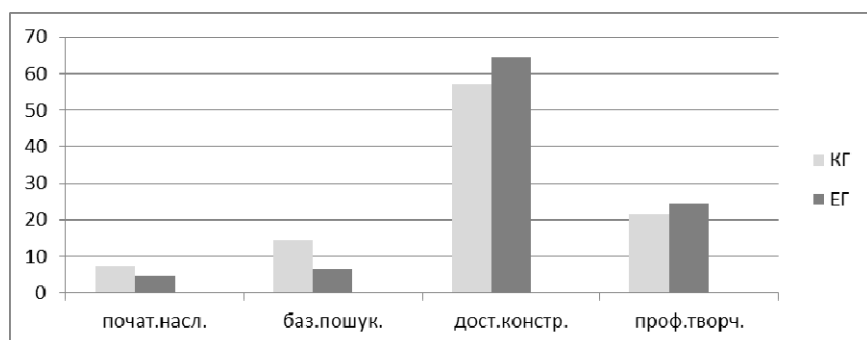

Рис. 3. Порівняння результатів діагностики рівнів ГВАТ КГ та ЕГ за мотиваційно-особистісним критерієм на контрольному етапі експерименту

Аналіз результатів дослідження за творчим критерієм дозволяє зробити такі висновки:

- у контрольній групі початково-наслідувальний рівень за критерієм виявлено в 9 студентів, що становить 12,9% від загальної кількості; кількість студентів, у яких виявлено базово-пошуковий рівень, – 34, що становить 48,6% від загальної кількості; достатньо-конструктивний рівень мають 19 студентів, що дорівнює 27,1%; і професійно-творчий рівень діагностовано у 8 студентів, що становить 11,4% від загальної кількості контрольної групи;
- початково-наслідувальний рівень за творчим критерієм в експериментальній групі притаманний 3 студентам, що становить 4,8% від загальної кількості; кількість студентів, у яких виявлено базово-пошуковий рівень, – 8, що становить 13% від загальної кількості; достатньо-конструктивний рівень – 32 студенти, що дорівнює 51,6%; і професійно-творчий рівень діагностовано в 19 студентів, що становить 30,6% від загальної кількості експериментальної групи (див. рис. 4).

Отже, порівняльний аналіз результатів, отриманих на контрольному етапі експериментального дослідження, засвідчив значне збільшення кількісних показників достатньо-конструктивного та професійно-творчого рівнів за творчим, когнітивним та операційно-дієвим критеріями в експериментальних групах через зменшення кількості студентів із базово-пошуковим та початково-наслідувальним рівнями готовності порівняно з показниками студентів контрольних груп. Зокрема результати діагностування експериментальних та контрольних груп показують таку динаміку змін (табл. 1).

Емпіричні дані контрольного експерименту перевірено за допомогою U-критерію Манна-Уїтні [1], який призначений для оцінювання відмінностей між двома вибірками за рівнем певної ознаки, вимірної кількісно.

Зважаючи на те, що після впровадження авторської структурно-функціональної моде-

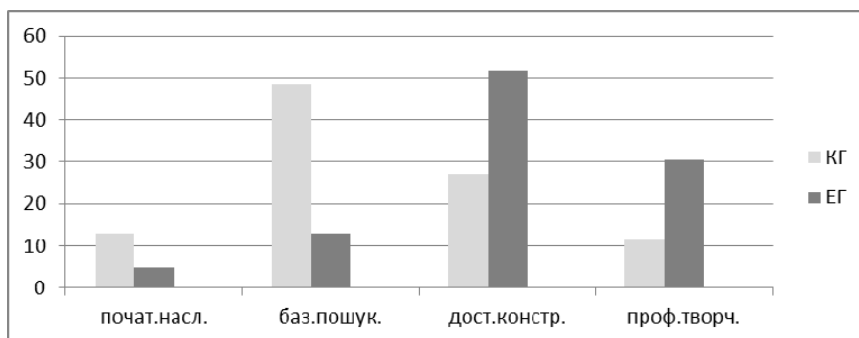

Рис. 4. Порівняння результатів діагностики рівнів ГВАТ КГ та ЕГ за творчим критерієм на контрольному етапі експерименту

лі в процес формування ГВАТ відсоток студентів із професійно-творчим та достатньо-конструктивним рівнем готовності збільшився, а з базово-пошуковим та початково-наслідувальним, навпаки, зменшився, ми порівнювали достовірність змін між експериментальною та контрольною групою двічі. Перший раз, щоб визначити достовірність змін за професійно-творчим та достатньо-конструктивним рівнями, а другий – за базово-пошуковим та початково-наслідувальним.

Таким чином, у першому випадку ми сформулювали таку гіпотезу: H_0 готовність майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками за професійно-творчим та достатньо-конструктивним рівнями у студентів експериментальних груп не вища за рівень готовності студентів контрольних груп.

У процесі розрахунку U-критерію Манна-Уїтні вибірці студентів експериментальних груп присвоєно ім'я «Вибірка_1», вибірці студентів контрольних груп – ім'я «Вибірка_2». Виконано ранжування значень вибірок та підраховано суму рангів T_1 (98) і T_2 (38) для двох вибірок.

Визначено значення U-критерію Манна – Уїтні за формулою:

$$U = n_1 \cdot n_2 + \frac{n_x \cdot (n_x + 1)}{2} - T_x.$$

де n_1 і n_2 – об'єм вибірок, n_x – обсяг вибірки з більшою сумою рангів; T_x – найбільша із двох рангових сум. Результат: $U_{\text{емп}} = 2$.

Важливо зазначити, що емпіричне значення критерію U відображає те, наскільки велика зона збігу між рядами. Тому чим менше $U_{\text{емп}}$, тим більш імовірно, що відмінності достовірні.

Таблиця 1

Критерій	Рівні	Результати дослідження контрольних груп (%)			Результати дослідження експериментальних груп (%)		
		К-ср на початок експерименту	К-ср по закінченню експерименту	Динаміка змін	Е-ср на початок експерименту	Е-ср по закінченню експерименту	Динаміка змін
Когнітивний	Професійно-творчий	2.85	5.7	+2.85	1.6	33.9	+32.3
	Достатньо-конструктивний	15.7	20	+4.3	14.5	54.8	+40.3
	Базово-пошуковий	58.6	54.3	-4.3	62.9	8.1	-54.8
	Початково-наслідувальний	22.85	20	-2.85	21	3.2	-17.8
Операційно-дієвий	Професійно-творчий	1.4	2.9	+1.5	1.6	35.5	+33.9
	Достатньо-конструктивний	13	15.7	+2.7	12.9	48.4	+35.5
	Базово-пошуковий	68.6	65.7	-2.9	71	11.3	-59.7
	Початково-наслідувальний	17	15.7	-1.3	14.5	4.8	-9.7
Мотиваційно-особистісний	Професійно-творчий	21.4	21.4	0	19.4	24.2	+4.8
	Достатньо-конструктивний	54.3	57.1	+2.8	59.7	64.5	+4.8
	Базово-пошуковий	15.7	14.3	-1.4	12.9	6.5	-6.4
	Початково-наслідувальний	8.6	7.2	-1.4	8	4.8	-3.2
Творчий	Професійно-творчий	8.6	11.4	+2.8	3.2	30.6	+27.4
	Достатньо-конструктивний	21.4	27.1	+5.7	22.6	51.6	+29
	Базово-пошуковий	55.7	48.6	-7.1	61.3	13	-48.3
	Початково-наслідувальний	14.3	12.9	-1.4	12.9	4.8	-8.1

Таким чином, оскільки $U_{\text{емп}} < U_{0,01} (9 < 15)$ за таблицею критичних значень (див. табл. 2), гіпотеза H_0 відхиляється на рівні 0,01.

Таблиця 2
Критичні значення

$U_{\text{кр}}$	
$p \leq 0.01$	$p \leq 0.05$
9	15

Результати, що дорівнюють або менші 9 знаходяться в зоні значимості, тоді як ті, що більші 15, – у зоні незначимості. Отже, отримані емпіричні дані ($U = 2$) знаходяться в зоні значимості.

Визначаючи достовірність відмінностей між експериментальною та контрольною групою за базово-пошуковим та початково-наслідувальним рівнем, ми також використали U-критерій Манна-Уїтні.

Сформулювали ще одну гіпотезу: H_1 готовність майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками за базово-пошуковим та початково-наслідувальним рівнями у студентів експериментальних груп не нижча за рівень готовності студентів контрольних груп.

У ході розрахунку U-критерію Манна-Уїтні вибірці студентів ЕГ так само присвоєно ім'я «Вибірка_1», вибірці студентів КГ груп – ім'я «Вибірка_2». Виконано ранжування значень вибірок та підраховано суму рангів $T_1 (39)$ і $T_2 (97)$ для двох вибірок.

Визначили значення U-критерію Манна-Уїтні за вищеописаною формулою й отримали такий результат: $U_{\text{емп}} = 3$. Оскільки $U_{\text{емп}} < U_{0,01} (9 < 15)$, гіпотеза H_1 відхиляється на рівні 0,01.

Підбиваючи підсумки, варто зазначити, що в експериментальних групах середні показники позитивної динаміки змін практично в 10 разів перевищують показники контрольних груп за всіма критеріями, достовірність чого перевірено методом математичної статистики – *U*-критерієм Манна-Уїтні.

Отже, кількісний та статистичний аналіз результатів експериментальної роботи засвідчив ефективність моделі формування ГВАТ та доцільність її впровадження у процес навчання студентів за спеціальністю «Соціальна педагогіка».

Список використаних джерел

1. Алексеева Н. П. Введение в статистические методы: Учеб. пособ. / Н. П. Алексеева. – Санкт-Петербург, 2010. – 69 с.

2. Локарева Г. В. Теоретичні та методичні засади застосування художньо-естетичної інформації у підготовці соціального педагога до професійного спілкування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Г. В. Локарева. – Київ, 2005. – 44 с.
3. Наконечна О. В. Моделювання процесу формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії у роботі з підлітками / О. В. Наконечна // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. – Чернігів : ЧНПУ, 2014. – Вип. 122. – С. 184–187.
4. Санжаева Р. Д. Психологические механизмы формирования готовности человека к деятельности [текст]: дис. ... доктора психол. наук : 19.00.01 / Р. Д. Санжаева. – Новосибирск, 1997. – 486 с.
5. Філь О. В. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до використання казкотерапії у професійній діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Олена Вікторівна Філь. – Запоріжжя, 2010. – 368 с.

О. В. НАКОНЕЧНА

Нlukhiv

EXPERIMENTAL VERIFICATION OF THE EFFECTIVENESS OF THE MODEL OF FORMING READINESS OF FUTURE SOCIAL WORKERS TO USING ART TREATMENT IN WORK WITH TEENAGERS

In this article, the author describes the results of a control experiment phase of the research on «Formation of future social workers to use art therapy to work with teenagers». To view presents quantitative and qualitative analysis of results and the dynamic changes that occurred during the study. The reliability of the results verified through U-Mann-Whitney.

Key words: control group, the experimental group, U-Mann-Whitney test.

О. В. НАКОНЕЧНАЯ

г. Глухов

ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНАЯ ПРОВЕРКА ЭФФЕКТИВНОСТИ МОДЕЛИ ФОРМИРОВАНИЯ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ АРТ-ТЕРАПИИ В РАБОТЕ С ПОДРОСТКАМИ

В этой статье автор описал результаты контрольного этапа эксперимента диссертационного исследования на тему «Формирование готовности будущих социальных педагогов к использованию арт-терапии в работе с подростками». Для ознакомления представлены количественный и качественный анализ результатов, а также динамику изменений, которая произошла в ходе исследования. Достоверность результатов проверено с помощью U-критерия Манна-Уитни.

Ключевые слова: контрольная группа, экспериментальная группа, U-критерий Манна-Уитни.

Стаття надійшла до редколегії 15.02.2015